

Úvod	5
I. MICKIEWICZŮV MESIANISMUS SLOVANSKÝ	7
Hodnocení pařížských kursů Mickiewiczových od prof. Tad. St. Grabowského. Ruská tvorba slovesná, zvl. lidová, Slovo o pluku Igorově. Lomonosov, Karamzin, Deržavin, Saint-Martin. Mickiewiczův „mystický trans“. Gurowski, Hoene - Wroński. Napoleonský mesianismus. Archeologicko-historické výklady podle Jana Potockého. RK a RZ. Neznalost malých Slovanů. Zaniklí Slované. Zápas proti tažení Němců, Kollár. Neznalost bratrské literatury, zvláště Komenckého. Slovesnost jižních Slovanů. Neuvádí P. P. Njegoše. Ukrajina a Bílá Rus. Vlastnictví u Slovanů a spojení komunistických představ s mesianismem. Už na tu dobu nevědecké pojetí historiosofické integrace Slovanstva. Navázání na utopické socialisty. Herderismus a fourierismus v koncepci Slovanstva, kritika Hegelova vtělování boha. Slovanskou ideu jako ideu pokroku a demokracie hledá v minulosti, ale propadá mesianismu, „slovanskému dogmatu“. Amerling jako objevitel velikých hodnot slovanských. Mesianismus slovanský a židovský. Nedůslednost revolučně politická. Shrnutí slovanské tvorby. Myšlenka polských legií a působení kursů. Ruská slovesná tvorba u Mickiewicze podle Jakóbce.	
Francouzští slavofilové. Charrière, Robert, Desprez.	43
II. AUSTROSLAVISMUS MEZI MESIANISMEM A TZV. PANSLAVISMEM	45
Mickiewicz nemůže českou starší kulturu dostat do svého systému, podceňuje ji, ale uznává český primát v zkoumání slovanské minulosti. Polemika s Lvem Thunem. Thunův legitimismus, vznikání brožury z r. 1841 a žurnalistická činnost, polemika s Pulszkým. Hlavní myšlenky brožury Über den gegenwärtigen Stand der böhmischen Literatur. „Slovanský národní cit“. Budoucnost rakouské monarchie. Jádro Mickiewiczowa nesouhlasu s Thunem: samostatnost národa. Zachovo prostřednictví.	

III. SPORY O PANSLAVISMUS V STŘEDNÍ EVROPĚ 73

Od 40. let panslavismus v myšlení mezinárodním: kulturní a politický význam termínu. Šafaříkova diferenciacie slovanských národů. Kopitar. Mezislovanské antagonismy. Brožurková a časopisecká diskuse o „rakouské Číně“, germanizaci, pomadařštvání a o tzv. panslavismu v Rakousku. Memorandum o smýšlení Poláků.

IV. POLSKÁ OTÁZKA U MARXE A ENGELSE 91

Engelsova předmluva k polskému vydání Komunistického manifestu. Engelsova předmluva k italskému vydání r. 1893. Michniková ukázala z materiálů stálý zájem Marxův a Engelsův o Polsko. Bobińska o patriotismu a mezinárodnosti Poláků. Druhé období polských zájmů Marxe a Engelse. Marx a Lelewel. Souhra koncepce agrární revoluce s revolučně demokratickými směry.

V. SLAVJANOFILSTVÍ, PANRUSISMUS A ODPŮRCI TOHO V RUSKU

1. *Historické místo slavjanofilů a západníků* 101

Rozpory uvnitř vládnoucí třídy. Hlavní slavjanofilové a jejich činnost etnografická a folklórní; stoupenci uvarovovské oficiální národnosti, Pogodin a Ševyrjov. Pogodinova memoranda a stanovisko carské vlády. Slavjanofilství a jeho filosofická východiska Hegel, Herder. Zaměňování a splétání různých forem slavismů na Západě. Chomjakov, Aksakovovi, Katkov aj.

2. *Bělinskij a druží* 111

Stankevičův kruh v Moskvě. Čaadajev, M. Fonvizin. Kritika prof. Ševyrjova. Boj proti Moskvitaninu. Kontrafakce „Tarantasu“ Sollogubova, ironizování donkichotství slavjanofilského. Kritika slavjanofilských teorií. Rozbití Aksakovovy kritiky Mrtvých duší. Tzv. boj za jazykovou „čistotu“, spor mezi slavjanofily a západníky jako rozpory v liberálním táboru. Odhalení idealizace vztahu barin: mužik. Působení na mládež.

3. *Gercen a druží* 125

„Byloje i dumy“ zachycují spory se „Slovany“. Nesprávnosti v chápání západního panslavismu, tradice „slavjanismu“. Směšuje

slavjanofilství a mikulášský patriotismus. Srovnání Čaadajeva se slavjanofily. Artěl, občina atd., charakter Slovanů. Sjednocení slovanských národů revoluční Rusí, národní a sociální osvobození především. Gercenův eklekticismus. Slovanská problematika — součást Gercenových úvah o společnosti, zvláště v úvaze O vývoji revolučních idejí v Rusku. Otázka ruského, slovanského charakteru u Gercena podle hodnocení Pustovojtova a metodické nesprávnosti u Gercena i Pustovojta. Nesprávná tvrzení o nedostatku vůle k samostatnosti, „sociální plastičnosti“ u neruských národů slovanských. „Vospriimčivost“ a nesprávné doklady o shodných rysech charakterových. „Idea slovanské jednoty“, zamítnutí Mickiewiczova mesianismu a Gercenova mesianistická víra v slovanský lid. Nynější hledisko a zapojení soumezných společenských věd.

4. *Ševčenko a druzi* 152

Cyrlometodějský spolek a Ševčenkova účast, Uvarovův „ukaz“. Ševčenkova revolučnost a slovanství.

5. *Černyševskij a druzi* 155

Černyševskij, pokračovatel Bělinského v kritice slavjanofilství a Ševyrjova. Proti separatismu haličských „Rusínů“. Třídní podstata sporu polsko-rusinského. Stať „Národní zmatenost“ zaměřena proti slavjanofilům, jmenovitě proti Ivanu Aksakovovi a jeho nárysu slavismu (panslavismu). Analýza otázky „osvobození Slovanů“. Polemika s Lamanským. „Slavjanofilské klamy“.

VI. V REVOLUČNÍM OBDOBÍ

1. *Předběžnové slavismy a antislavismy* 170

Havlíček v Moskvě a Ševyrjov. Rozklad kollárovského panslavismu, maloruská otázka u Čechů a u Slováků. Zap a jiní předchůdci Havlíčkovi. „Slovan a Čech“. Smíšení kulturního panslavismu s politickým strašidlem německým, kritika Jakuba Malého. Koubek o panslavismu a panteutonismu. Slovenská otázka u Havlíčka. Geografika v pojetí „české vlasti“ a Slovanstva. Nesprávné chápání „ilyrismu“. Pesimismus v ukrajinské otázce. Ztotožňování slavjanofilství a ruského panslavismu. Neporozumění jazykově literárnímu vývoji. Obrat v ČČM, vznik českého měšťanství, zpět k Slovanu rakouskému, tragika Havlíčkova. Bezzásadovost a proměnlivost

„slovanství“, polemika s J. Malým. Různé formy panslavismu podle kulturního nebo politického zdůraznění. Havlíček učitel slovanství? *Aug. Smetana o Slovanech a jejich poslání. Robertův „Dvojnásobný panslavismus“ a Jordanovy poznámky. Víra v literární panslavismus jako mravní pojítka. Ruský panslavismus. Slovanský panslavismus (bez Rusů). Heffter, Světový boj Němců a Slovanů. Taluj a Brühlův úvod k překladu. Vliv Gurowského v reakčních názorech na děkabristismus. Nedocenění puškinské epochy.*

2. *Slavismy a antislavismy za Slovanského sjezdu a povstání v Praze* 214

Bakunin za povstání. Obrana psaná v Königsteině, líčení situace v Rusku. „Osnovy nové slovanské politiky“, předložené Bakuninem Slovanskému sjezdu. „Manifest sjezdu slovanského k národům evropským“. Libeltovy návrhy. Zachův návrh a Šafaříkovy poznámky. Helcelův a Lubomířského „akt rakousko - slovanské unie“. Rozpory mezoslovanské. „Český repeal“. Podněty k sjezdu Slovanů, Kukuljevič - Sakcinski, Štúr, Lípa slovanská, Frič, Gauč. Poměr Němců k austroslavismu. Marxovo stanovisko v Neue Rheinische Zeitung. Udalcovův historický soud.

3. *Bakuninovy akce, Engelsova kritika, stanovisko Havlíčkovo a Palackého, přehled revoluce 1849* 238

Diskuse o slovanské otázce ve Vratislavi. Bakuninův „Aufruf an die Slaven“ a jeho „Zpověď“. Engelsova kritika. Integrovaní pojetí „Německa“. Kašík o dobové podmíněnosti Engelsových názorů. Engelsova dialektika v posuzování historie slovanských národů. Vědění o Slovanech u středoevropského průměru. Hlavní body Bakuninova „Provolání“. Cit a vědomí sounáležitosti u malých slovanských národů jako činitel osvobodovacího boje. Třídění duchů po české publikaci „Provolání“ (Sabina, Havlíček, Palacký). Druhé „Provolání k Slovanům“.

4. *Porevoluční vývoj slavismů a antislavismů* 273

Udalcovův soud o panslavismu. Cit a vědomí sounáležitosti. Havlíček ve změní rozporů. Vztahy k Jelačicovi a ke Kušanovi. Havlíčkovo buržoazní kredo a projevy proti vídeňskému absolutismu a centralizaci. Obrat k slovanství. „Malý nebo menší panslavismus.“ Slovanská povaha. Přesvědčuje o ruském panslavismu. K problému centralizace a federalizace, zpět ke kulturnímu panslavismu. „Slovanská politika“. Polemiky s německými žurnály. Stať „Rusové“.

Polemika s Kollárem. Protikladnost Havlíčkova vývoje. Kašíkovo osvícení teze o revolučních a kontrarevolučních národech. Engelsovy stati, dotýkající se Slovanů z let 1849—1852. Soud klasiků o Bakuninovu panslavismu r. 1862 a 1869.

VII. PADESÁTÁ LÉTA XIX. STOLETÍ

1. *Názory na Slovany za přípravy války s Ruskem* 314

Hospodářskopolitická situace v Evropě. Zájem o Slovany na Západě a pravoslavně osvobozovací nálada v Rusku. *Desprez, Národy Rakouska a Turecka*. N. I. Turgeněv, Golovin, Haxthausen v Desprezově výkladu. Filosofie „liberálních Slovanů“. „Slavismus“ a „slavistické“ katexochén (povýtce) u Despreza. Kritika statistik, nedostatky historického materiálu. *C. Robert, Le Monde Slave etc.* Chybné generalizace, zvláště v oblasti náboženské. Robertovo pojetí slavistiky. „Slavismus“ jako doktrína. Panslavismus jako sjednocovací hnutí. Rozlišení ruského národa a carismu. Ztotožňování carismu a panslavismu a neznalost carských akcí proti panslavismu. „Svobodní“ Slované, boj absolutismu a svobody. Boj „svobod“ s centralismem. Rakousko slovanské. Poslání Slovanů. „Prvobytný panslavismus“ v II. dílu Slovanského světa. *Lèbre. Michelet. Coeurdeoy. Heffter, Das Slawentum.*

2. *Marxova a Engelsova Slavica* 367

Engelsova kritika polských revolučních sil. Strašidlo panslavismu před krymskou válkou. Engelsův článek „Poláci, Češi a Němci“ v *New-York Daily Tribune*. Představa „slovanské rasy“ a panslavismu jako politické síly v rukou carových. Hodnocení nacionálních momentů, zvláště malých národů (Engels, Pestěl, Gercen). Článek „Německo a panslavismus“. První Marxův „dopis ad Slavica“. Druhý Marxův „dopis ad Slavica“.

3. *Ruský panslavismus u „bratušek“* 385

Štúrův spis „*Das Slawenthum und die Welt der Zukunft*“. Auto-stylizace zvěstovatele. Rajeuskij. Výpady proti socialismu a komunismu. Progresivní názor Gercenův na křesťanství a Štúr. Proti austroslavismu a pro připojení k Rusku. Vyvracení stížností na nepokrokovost carské vlády. Pravoslaví jako církev slovanské budoucnosti. Rozpad pokrokových idejí u Štúra, překrucování Gerceno-

vých a Bakuninových názorů. *P. Berona* Slawische Philosophie, protiklad k Štúrovi reakčnímu idealismu. *M. Majára Žiljského* styky s Rajevským a všeslovanská činnost. *M. Ban.*

VIII. PYPINŮV EPITAF PANSLAVISMU Z ROKU 1865	416
<i>Závěry</i>	447
<i>Prameny a literatura</i>	471
<i>Rejstřík</i>	475
<i>Nápon</i>	488